

Yhteistuotanto poliittisena muotona

KAI ERIKSSON

ABSTRACT:
Co-Production
as a Political Form

The concept of co-production is gaining ground rapidly in political and administrative sciences. Generally speaking, it is about involving citizens and users in the production of the same services they consume. Although the reforms and initiatives related to co-production have been considered as having many democratizing features, they also have the tendency to narrow and reduce the area of political discussion. This is mainly because individualized and personalized forms of governance seem to make it difficult to discern the structural issues underlying these forms. The article investigates how the co-productional practices both open up and close down the possibility of political deliberation and debate. In other words, how it both politicizes and depoliticizes political and administrative questions.

Niin sanotun yhteistuotannon ajatus valtaa alaa politiikan ja hallinnon tutkimuksessa. Siinä on yleisesti ottaen kysymys kansalaisten ja käyttäjien osallistumisesta kuluttamiensa palvelujen tuottamiseen. Vaikka yhteistuotannollisilla uudistuksilla onkin nähty olevan paljon demokratisoivia piirteitä, niihin sisältyy kuitenkin myös taipumus kaventaa ja yksinkertaistaa poliittista keskustelua. Artikkelissa tutkitaan, miten yhteistuotanto sekä avaa että sulkee poliittisen kiistelystä mahdollisuutta, toisin sanoen sekä politisoii että epäpolitisoii politiikkaa ja hallinnointiin liittyviä kysymyksiä.

Viimeisten runsaan kolmenkymmenen vuoden aikana valtion, elinkeinoelämän ja kansalaisten välisiä hallinta- ja yhteistyösuhteita on organisoitu uudelleen varsin perusteellisesti. Valtio on etääntynyt monista suorista ohjausrutiineista samalla kun hallinnointivastuuta on jaettu kansalaisille, järjestöille ja yrityksille. Poliittikanalojen rajat ovat muuttuneet epäselvemmiksi, valtionhallinnon ja sen ulkopuolisten toimijoiden suhteet monisäikeisemmiksi ja julkisten palvelujen tuottamisen tavat moninaisemmiksi. Samalla valtion laitokset ovat

irtautuneet byrokraattisesta hallinnointikulttuurista, jossa keskusvalta nähtiin itseriittoisena vallan keskuksena (Hirst 2000, 22; Kettl 2002, 123, 143; Pierre 2000, 4–5). Valtio tarvitseekin sellaista poliittisen hallinnon ulkopuolista osaamista ja tietämystä, jonka turvin se kykenisi paremmin suoriutumaan tehtävistään haasteiden kasvaessa ja resurssien vähentyessä. Monet tätä ajavista hallintouudistuksista ovat lähtöisin valtion kehittämishojelmista, mutta suuntaus kohti hajautetumpaa, kansalaiskeskeisempää hallintokulttuuria on myös muovautunut osana laajempaa kansalaislähtöistä liikehdintää.

Politiikan ja hallinnon uudistuneiden toimintamallien taustalla olevaa politiikka-ajattelua jäsentää eritoten ajatus käyttäjästä tai asiakkaasta tarpeidenmäärittelyn lähteenä sekä toisaalta käsitys aktiivisesta ja osallistuvasta kansalaisesta demokration perustana. 1990-luvun hallintouudistusten yhteydessä asiakaskeskeinen näkökulma alkoi voimakkaasti vallata alaa ja syrjäyttää byrokraattista tuotantokeskeisyyttä: kansalaisista haluttiin asiakkaita ja asiakkaiden valinnanvapaus puolestaan

nähtiin keinoksi uudistaa julkisen vallan toimintatapoja (ks. Osborne & Gaebler 1992; Kettl 1977; deLeon & Denhardt 2000; Denhardt & Denhardt 2000). Informaatiotekniikan ja tietoverkkojen tulo monien julkisten palvelujen uudeksi ympäristöksi on pohjistanut tietä käyttäjälähtöisen näkökulman yleistymiselle.

Asiakasorientaatio vahvistui entisestään nivoutuessaan laajempaan näkemykseen konsumerismiin ja asiakaskansalaisten vapaaseen valintaan pohjautuvasta yhteiskunnallisesta ohjauksesta vastauksena jäykkään poliittiseen ohjaukseen (ks. Passavant 2005; Harvey 2005). Vapaan valinnan ja markkinaohjauksen kääntöpuolena on kuitenkin kansalaisten lisääntyvä vastuullistaminen heidän toimintansa mahdollisista seurauksista. Ihmisten, perheiden ja organisaatioiden odotetaan kantavan nykyään suuremman vastuun omasta hyvinvoinnistaan valtion vetäytyessä yhä enemmän mahdollistajaksi ja koordinoijaksi (Bevir 2000, 293; Rose 1999, 139, 142; Rosanvallon 2000, 16–19; Shamir 2008, 7–10). Henkilökohtainen vastuu ajaa kansalaisia itseohjautuviksi, minkä itssään uskotaan vähentävän hallinnollista byrokratiaa. Kansalaisosallistumisen nousu uudeksi poliittiseksi teemaksi monissa teollisuusmaissa ja kansainvälisissä organisaatioissa (esim. OECD 2001) viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kiinnittyy läheisesti tähän suuntaukseen, vaikka kansalaisosallistumista vauhdittaa myös tarve löytää edustuksellisen demokratian ohella muita poliittisia vaikutuskanavia äänestysaktiivisuuden hiipuessa ja mielenkiinnon vähentyessä puolue toimintaa kohtaan (Brannan ym. 2006; Fischer 2006; Roberts 2004; Stivers 1990).

Näiden kehitysmuotojen rinnalla niin sanotusta ”yhteistuotannosta” on tullut uusi malli kansalaisten ja valtion välisille suhteille etenkin julkisten palvelujen suunnittelussa ja tarjonnassa (Brudney 1985; Brudney & England 1983; Ostrom 1999; Parks ym. 1981). Se on Euroopassa verraten uusi käsite, joka viittaa kansalaisten osallistumiseen kulltamiensa palveluiden tuotantoon valtion ja kuntien rinnalla. Yhteistuotannon ajatus niveltyy saumattomasti monissa maissa jo pitkään harjoitettuun aktivoivaan politiikkaan ja siihen liittyvään konsumeristisen kansalaisuuden ideaan poliittisen järjestelmän perustana, mutta se artikuloi myös kansalaisten väliseen keskustelemaan mielipiteenmuodostukseen ja demokratian laajentamiseen tähtääviä tavoitteita.

Kun näitä ilmiöitä tarkastelee yhdessä, voidaan havaita siirtymä kohti sellaista poliittista järjestelmää, jossa ihmisten edellytetään oppivan yhä enemmän palvelemaan itseään ilman valtion suoraa väliintuloa. Onkin mahdollista ajatella yksilölliseen vastuuseen, omatoimiseen kuluttajuuteen ja informaatiotekniikan yleistymiseen perustuvaa demokraattista järjestelmää eräänlaisena *itsepalveludemokratiana* (Eriksson 2007; 2009).¹ Itsepalveludemokratiaksi sitä voi kutsua siksi, että siinä itsepalvelu välittää yksilöllisen valinnanvapauden ja itsenäisen kuluttajuuden keskinäistä liittoa, johon julkinen valta yhä enemmän toiminnassaan nojautuu.

Tarkastelen tässä käsitteelliseen selvennykseen ja teoreettiseen jäsennykseen tähtäävässä artikkelissa itsepalveludemokratian olennaista ulottuvuutta, nimittäin yhteistuotantoa – sen ilmenemistä, kehitysmuotoja ja vaikutuksia. Tutkin erityisesti yhteistuotantoa suhteessa ”politisoiiviin” (toisin sanoen asioiden kiistanalaisuuden osoittaviin) ja ”epäpolitisoiiviin” (asioiden kiistanalaisuuden peittäviin) vaikutuksiin. Pohdin miten yhteistuotanto sekä avaa että sulkee poliittisen aluetta, jonka voidaan katsoa perustuvan erimielisyyden, kiistan ja mituttulkuisuuden mahdollisuuteen: politiikka koskee yhteistä, jaettua, ja tämä yhteinen voi olla vain kiistanalaista (Ranciére 1995). Kari Palonen (esim. 1997, 66) on viitannut politisoinnilla käsitteiden tematisointina uuden toiminnallisen pelivaran avaamiseen tai avautumiseen, kun taas epäpolitisoinnilla voidaan tarkoittaa asioiden luonnollistumista itsestään selvinä pidetyiksi tosiasioiksi ja niiden kiistanalaisuuden, toisin sanoen vaihtoehtosten tulkintojen näköalan häviämistä. Samalla hämärtyy paitsi käsitys politiikasta kilpailevien tulkintojen piirissä, myös kokonaisnäkemys yhteisen maailman järjestämiseen liittyvistä ongelmista (Rosanvallon 2008, 36).

Ajatuksella, jonka mukaan politiikassa on ytimeltään kysymys kiistasta, että toisin sanoen politiikkaa määrittää periaatteellinen erimielisyyden mahdollisuus – ja että heti kun tämä erimielisyys sovitaan, katoaa myös politiikka – on monia toisiinsa palautumattomia teoreettisia lähtökohtia. Thomas Hobbesin (1999, 123) kuuluisan määritelmän mukaan yhteisen, kaikkia sitovan julkisen vallan ulkopuolella elävät ihmiset ovat jatkuvassa sodassa kaikkien kanssa. Valtio oli keinotekoinen luomus, joka luodessaan vakauden aluetta oli jat-

kuvasti vaarassa purkautua sisäisiin ristiriitoihin ja kilpaileviin pyrkimyksiin. Karl Marx ja Friedrich Engels (1998, 36) puolestaan muotoilivat konfliktuaalisen yhteiskuntanäkemyksen ”modernin” tulokinnan esittämällä, että yhteiskuntahistoria ei perustu niinkään yksimielisyyteen vaan luokkataisteluihin. Friedrich Nietzschen työtä leimasi samansuuntainen näkemys, joka pohjautui ajatukseen arvoista ja niiden hallinnasta käytävään lakkaamattomaan taisteluun: maailmassa vallitsi toisistaan erottuvien voimien moninaisuus ja lakkaamaton yhteenotto (esim. Nietzsche 1967, §1067). Kiistaan keskittyvää filosofista perinnettä ovat eri tavoin työstäneet myöhemmin mm. Jean-François Lyotard (1983) ja Jacques Rancière (1995), vaikka suuri osa ranskalaista sodanjälkeistä ajattelua perustuukin erojen ja kiistojen tuomiseen totaalisina nähtyihin järjestelmiin. Yksi konfliktuaalisen politiikanäkemyksen puolustaja oli Carl Schmitt, jonka mukaan valtiollinen politiikka perustuu ystävän ja vihollisen väliseen erotteluun (Schmitt 1996). Sosiologiassa Max Weber ymmärsi politiikan valasta käytäväksi etupyrkimysten kamppailuksi ja pyrkimykseksi vaikuttaa yhteiskunnalliseen valtakautumaan (Weber 2004). Nykyaikajattelijoista erityisesti Chantal Mouffe ja Ernesto Laclau ovat puhuneet radikaalin demokratian ja agonistisen pluralismin puolesta (ks. esim. Laclau & Mouffe 2001, Mouffe 1992, 2000). Artikkelissa tutkitaan tätä taustaa vasten avaavatko vai kaventavatko yhteistuotannolliset aloitteet ja hankkeet poliittista erimielisyyden ja kyseenalaistamisen mahdollisuutta ja jos niin miten. Aloitan selvittämällä yhteistuotannon käsitteen historiaa ja tarkoitusta.

Yhteistuotannon ajatus

Sähköisten asiointipalvelujen monipuolistuminen ja tavanomaistuminen on vauhdittanut kansalaisten näkemistä julkisten palvelujen kohteiden sijasta myös hallinnon tarvitseman informaation lähteenä ja joidenkin yleishyödyllisten palvelujen osatuottajina. Kansalaisista tulee sekä henkilökohtaisen tiedon että yhteiskuntaa koskevan ”käyttäjätiedon” lähteitä. Verkkopalvelujen kehittäminen on tärkeää erilaisten hakemusten ja muiden henkilökohtaista informaatiota sisältävien ilmoitusten käsittelyn samoin kuin tiedon yhteiskäytön mahdollistavan tietohallinnan kannalta (Bellamy & Taylor

1998, 75). Tämän lisäksi ne kuitenkin myös kannustavat ihmisiä laatimaan arvioita heitä koskevista asioista sen tiedon perusteella, joka heillä paikallisyhteisöjen edustajina on. Siksi verkkotekniikka palvelee myös laajemmin osallistuvan ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen tähtäväää politiikkaa (esim. Buss, Redburn & Guo 2006; Chadwick 2006; Coleman & Blumler 2009; Mayer-Schönberger & Lazer 2007).

Yleinen suuntaus monissa julkishallinnon uudistuksissa on tehdä kansalaisista palvelujen kuluttajien lisäksi näiden samojen palvelujen tuottajia. Tämä ei kuitenkaan ole riippuvainen verkkotekniikasta sinänsä. Termi yhteistuotanto (engl. *co-production*) on lähtöisin amerikkalaisten poliitikanutkijoiden kirjoituksista 1970- ja 1980-luvulta. Se oli reaktio tuolloin suuressa suosiossa olleeseen ajatukseen hallinnollisen keskittämisen siunaussellisuudesta vastauksena väheneviin taloudellisiin resursseihin. Yhteistuotanto muotoili sellaisen tarkastelutavan, jossa esimerkiksi sosiaalipalvelujen käyttäjät nähtiin omien palvelujensa tehokkaina osatuottajina. Näin on myös silloin, kun kansalaiset osallistuvat partiointiin asuinalueellaan rikollisuuden estämiseksi, täyttävät veroilmoituksen tai vaikkapa kirjoittavat postinumeron annettuun kohtaan kirjekuorissa (esim. Brudney 1985; Brudney & England 1983; Ostrom 1999; Parks ym. 1981; Sharp 1980; Whitaker 1980). Näissä esimerkeissä valtion laitokset yksinään eivät kykene tuottamaan korkeatasoisia palveluja ilman kansalaisten osallistumista ja myötävaikuttamista halutun tavoitteen toteuttamiseen. Henkilökohtaisen yhteistuotannon on katsottu käsittävän palvelut, jotka tuottavat yksityistä arvoa yksilölle ja yhteistä arvoa yhteisölle, mutta se voidaan ymmärtää myös kansalaisten osallistumisena palveluketjun eri vaiheisiin yhteissuunnittelun, yhteistarjonnan, yhteishallinnon tai yhteisarvioinnin muodossa. Olennaista on, että yhteistuotannossa palvelun käyttäjien asema korostuu osana palvelun tuotantoa, asiantuntijoiden ja palvelun käyttäjien välillä on voimakkaampaa vuorovaikutusta ja huomio kiinnittyy lopputuloksiin eikä vain palveluihin tai niiden tarjontaan (Löffner, 7, 10; ks. myös Cabinet Office 2009).

Yhteistuotannon käsite edeltää siten 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa liike-elämässä muotoiltuja, ”avoimen innovaation” (*open innovation*), ”luovan kuluttajan” (*creative consumer*) ja ”yhdes-

säluomisen” (*co-creation*) käsitteitä kuten myös kollektiivisissa Wikipedian kaltaisissa hankkeissa tutuksi tulleita ”vertaistuotannon” (*peer production*) tai ”sosiaalisen tuotannon” (*social production*) käsitteitä (ks. esim. Barney 2004; Thomke and von Hippel 2002; Chesbrough 2006; Benkler 2006; Zwick et al. 2008). Ajatus yhteistuotannosta on kuitenkin vasta viime aikoina alkanut laajemmin yleistyä Euroopassa (Alford 2002; Bovaird 2007; Needham 2007; Pollitt, Bouckaert & Löffler 2007).

Nykyään vallitseekin jo verraten laaja yksimieliisyys tarpeesta lisätä yhteistuotannollisia elementtejä julkiseen palvelujärjestelmään (Löffner; Cabinet Office 2009). Palvelun tarjoajan ja sen kuluttajan välinen erottelu – samoin kuin asiantuntijan ja asiakkaan välinen – on siten menettänyt ehdottomuutensa kun ollaan siirtymässä kohti erilaisten julkisten palvelujen osallistuvaa tuotantoa. Vaikka käytäntöjä vasta kehitelläänkin, nyt kansalaisia halutaan ottaa mukaan palvelutapahtumaan ja omien tarpeidensa määrittelyyn, esimerkiksi suunnittelemaan terveydenhuoltoon liittyviä hoitoja ja pohtimaan vaihtoehtoja yhdessä terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa (esim. Hunter & Ritchie 2007; Pestoff & Brandsen 2007; Martin 2008). On kuitenkin myös yhteistuotannon muotoja, joissa vastaanotettu palvelu laajenee yksityiseltä julkiselle alueelle, kuten esimerkiksi uusia viemärointi- ja puhtaanapitoratkaisuja kehittämissä projekteissa Pakistanissa ja Namibiassa (Mitlin 2008, 347–352) tai esimerkiksi erilaisissa ”osallistuvan budjetoinnin” malleissa, joissa kansalaiset osallistuvat julkiseen keskusteluun valtion tai kunnan jonkun osabudjetin kohdentamisesta (esim. epractice.eu 2010).

Teollistuneissa maissa nämä kehityskulut voidaan nähdä luontevana osana julkisen hallinnon kentän siirtymää valtiokeskeisestä ohjauksesta kohti verkostomaisia yhteistyösuhteita. Tämä näkyy erityisesti julkisten palvelujen tarjoamiseen liittyvissä ulkoistamisprojekteissa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa erilaiset kumppanuusohjelmat kytkevät poliittisen hallinnon ulkopuoliset ryhmät elinkeinoelämästä kansalaisjärjestöihin suoraan yhteiskunnalliseen palvelujärjestelmään (Kettl 2002, 127–129, 134). Julkinen hallinto tuo sekä yksityiset, julkiset ja vapaaehtoistyöhön perustuvat ryhmät aktiivisiksi toimijoiksi palvelujen tuotannossa ja tarjonnassa. Kaiken kaikkiaan tavoilla kohentaa valtion ja sen ”yhteistyökumppaneiden” välistä kanssakäymistä ja etenkin kansalaispalautteella on

yhä suurempi merkitys informaatio- ja viestintäteknologiaan perustuvan hallinnon aikana. Ne osoittavat samaan suuntaan: ne sekä edellyttävät että tuottavat laajapohjaisempaa kansalaisaktiivisuutta ja itseorganisoituvaa kansalaistoimintaa.

Itsepalvelu demokratian välineenä

On hyviä syitä olettaa, että omatoimisuutta ja itsepalvelua tukevilla aloitteilla ja ohjelmilla on mahdollisuuksia demokratian edistämiseen. Yhteistuantohankkeet esimerkiksi ilmaisevat kansalaisten halukkuutta vaikuttaa entistä enemmän henkilökohtaisten sosiaalipalvelujen tarjontaan ja toteutukseen, kuten esimerkiksi vanhempien osallistuksessa lastenhoidon järjestämiseen (ks. Pestoff 2007). Tämä viittaa myös siirtymään ahtaasta tuotantokeskeisyydestä kohti prosessipainotteisempaa suuntausta yhteistuantoprojekteissa. Laajasti ymmärrettyä yhteistuantotoimintaa merkitsee irtautumista julkisten palvelujen määrittelystä yksinomaan ammattimaisen valtionhallinnon käsittein ja pyrkimystä nähdä ne laajemman itsemääräämistä ja demokraattista valintaa koskevan kamppailun yhteydessä (Needham 2007, 221; Mitlin 2008, 347). Siten yhteistuantotoimintaan liittyy myös ajatus demokraattisten käytäntöjen muuttamisesta käyttäjien ja yhteisöjen hakiessa entistä monipuolisempia ja laajalaisempia muotoja itseorganisoidulle paikalliselle palvelutarjonnalle.

Tällä on suuri vaikutus demokratian käytäntöihin, sillä esimerkiksi Tony Bovairdin (2007, 846) mukaan se antaa käyttäjille ja yhteisöille entistä enemmän päätäntävaltaa heitä koskevissa asioissa. Vaikutus on kaksisuuntainen, sillä poliitikkojen ja ammattilaisten kannalta tämä tarkoittaa, että heidän on löydettävä uusia vuorovaikutuksen tapoja käyttäjien ja yhteisöjen kanssa (Bovaird 2007, 846). Tässä mielessä kansalaisten osallistuminen palvelujen suunnitteluun ja tuotantoon laajentaa kansalaisten toimintaa alueille, joissa se aiemmin oli miltei olematonta. Samalla se rakentaa yhteisöllisiä valmiuksia paikallisten hankkeiden ja aloitteiden kautta mutta luo myös pohjaa kunnianhimoisemmille tavoitteille valtionhallinnon toimintatapojen muuttamiseksi hajautetummaksi ja käyttäjälähtöisemmäksi järjestelmäksi (Mitlin 2008, 345, 347, 352; ks. myös Sharp 1980, 105, 113; Brudney 1985, 245). Kuitenkin toistaiseksi kirjallisuudessa esiin

Kuvio 1. Yhteistuotannon päämuodot ja tavoitteet

Yhteistuotannon luonne	Yhteistuotannon muodot	
	Yksilöivä muoto	Kollektiivinen muoto
Tuloskeskeisyys	Henkilökohtaiset palvelut	Jaettu vastuu palvelujen toteuttamisesta
Prosessikeskeisyys	Kansalaistietoisuuden lisääminen	Kansalaisyhteiskunnan valmiuksien ja tiedon lisääminen

nostetut esimerkkitaipaukset ovat lähinnä liittyneet valtionhallinnon ohjelmiin tai rajallisiin paikallisyhteisöihin, vaikka viime aikoina onkin ollut merkkejä yrityksistä tarkastella yhteistuotantoa yhteiskunnallisen liikkeen strategiana (tästä esimerkkinä Diana Mitlin edellä mainittu artikkeli).

Olenainen politisoiva tekijä yhteistuotannollisissa hankkeissa on niissä piilevä mahdollisuus vähentää yksilölliseen vastuuseen nojautuvaa hallintointia ja luoda tilaa yhteisille poliittisille osallistumisen muodoille. Pierre Rosanvallonin mukaan demokratia edellyttää yhteisen maailman muodostamisen sääntöjä ja kokoavaa näkemystä kollektiivisesta elämästä, tämän ymmärrettäväksi tekemisestä (Rosanvallon 2008, 229–230, 241–242). Yhteistuotanto voi myötävaikuttaa tähän edistämällä kansalaistietoisuuden lisääntymistä sekä vahvistamalla kansalaisyhteiskuntaan sisältyvää itseorganisoimisen kykyä yhteisöllisiä resursseja hyödyntämällä. Tutkimuskirjallisuudessa tämä mahdollisuus on liitetty lähinnä kollektiiviisiin yhteistuotantohankkeisiin erotettuna yhteistuotannon yksilöivistä muodoista, jotka perustuvat tavallisesti omaa toimintaa koskevaan raportointiin tai itsearviointiin (erottelusta ks. Brudney & England 1983; Alford 1998). Yleisesti ottaen yksilöivissä hankkeissa itsepalvelumalli siirretään yksityiseltä julkiselle sektorille henkilökohtaista vastuuta korostaen: täydentäessään veroilmoitustaan kansalainen on vastuussa siitä, että hänen antamansa tiedot ovat perusteellisia, oikeita ja kattavia (ks. Bovaird 2007, 847; Shamir 2008). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yksilöivä hallinta olisi tyystin vailla kykyä luoda näkemystä yhteisestä maailmasta ja kehittää yhteistoiminnan muotoja. Esimerkiksi Rosanvallon (2000) on etsinyt yksilöllisestä vastuusta mahdollisuutta kehittää kansalaisten välistä solidaarisuutta, sillä se on hänen mukaansa keskeinen yhteiskun-

taan kiinnittymisen mekanismi nyt kun sosiaalivaikutukseen nojautuva solidaarisuuden malli on romuttumassa.

Kuitenkin siirryttäessä yksityisestä yhteisölliseen palveluun tarkastelua voidaan laajentaa niin, että huomio ei enää keskity yksinomaan yhteistuotannon tulokseen vaan pikemminkin siihen yhteiskunnalliseen prosessiin, jonka kautta aktiiviset kansalaiset voivat saada laajemman ymmärryksen palveluntuotannosta yhteiskunnan muokkaamiseen liittyvänä sosiaalisena prosessina. Yhdysvalloissa yhteistuotannosta tuli keskeinen kehys, jonka kautta kommunitaristiset ajattelijat (mm. Amitai Etzioni, Robert Bellah ja Robert Putnam) pyrkivät puolustamaan yhteisöllisiä arvoja ja kulttuuria voimistuvaa markkinaehtoistumista vastaan suosimalla suoraa osallistumista palveluntuotannossa (ks. Bovaird 2007, 847, 858; Mitlin 2008, 352, 356–357). Poliittisena prosessina yhteistuotanto voi avata mahdollisuuksia demokraattiseen osallistumiseen ja yhteisen maailman esittämiseen liittyvien kysymysten uudelleisellemme. Kuvio 1 selventää yhteistuotannon päämuotojen ja -tavoitteiden välisiä suhteita.

Itsepalvelun epäpolitisoituminen

Hallinnon strategioiden uudelleenmäärittäminen verkostollisina, hajautettuun vastuuseen perustuvina menettelytapoina ei kuitenkaan ole ollut ongelmatonta. Vaaroina on nähty etenkin raja-aitojen hämärtyminen julkisten ja yksityisten etujen välillä sekä kustannusten ja riskien siirtäminen käyttäjille (Needham 2007, 222; Bovaird 2007, 856). Suurin huolenaihe näyttää silti olevan jatkuva vaara, että kollektiiviset yhteistuotantoprosessit uhkaavat ajautua yksilöiviksi, henkilökohtaisiksi hallinta-

käytännöiksi, joita on helpompi hallinnoida ja joilla on yksinkertaisempi vastuurakenne. Vaikka uusi poliittinen retoriikka puhuukin kansalaisten osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon, tämä on usein tärkeää vain uusien linjausten edellyttämän oikeutuksen ja yksimielisyyden takaamiseksi. ”Osallistuminen” palautetaan konsultaatioksi kapeista, ennalta määritellyistä aiheista ilman todellista poliittista päätöksentekovaltaa (Chadwick and May 2003, 284, 291; Bevir 2006, 427–429). Samalla laajemmat poliittiset prosessit liittyen asiakkaiden ja yhteisöaktiivien osallistumiseen palvelujen yhteissuunnitteluun ja –tuotantoon ovat jatkuvasti alttiina tulla palautetuiksi henkilökohtaisiin, transaktiokeskeisiin ja korvaaviin muotoihin. Näin on esimerkiksi silloin kun tyydytään siihen, että työvoimatoimiston käyttäjät osoittavat olevansa aktiivisia työn etsinnässä sen sijaan, että palvelua itseään kehitettäisiin kahdenkeskisenä prosessina (Miller & Stirling 2004, 5; Needham 2007, 225).

Jotta nämä yksinkertaistamisen ja palauttamisen prosessit voitaisiin asettaa laajempaan yhteyteensä, on huomattava, että hallinnointi aina edellyttää käsitteellisiä malleja omien käytäntöjensä organisoinniseksi yhtenä mielekkäänä järjestelmänä. Tässä mielessä hallinnointia voidaan pitää vastuusuhteiden määrittelynä ja rajojen vetämisenä jonkun tehtävän suorittamisen kannalta (Miller & Rose 1993, 80; Kettl 2002, 74). Siten vaikka keskustelu hallinnoinnin uusista oma-aloitteisuutta, asiakkuutta ja itsepalvelua korostavista, suurempaan osallistumiseen ja aktiivisempaan kansalaisuuteen perustuvista aloitteista haluaakin edistää avoimempaa poliittista kulttuuria, tämä yleensä tapahtuu jonkin yhtenäistävän hallintokulttuurin ehdoilla. Tästä syystä verkostojen kautta rakentuvalla itsepalvelujärjestelmällä on taipumus sulkeutua rakenteeksi, joka ei avaudu millekään perinpohjaiselle kiistelylle tai poliittiselle kiistalle. Tämä taipumus havainnollistaa hyvin sitä, mitä voidaan kutsua epäpoliittisuudeksi. Se voidaan jakaa kolmeen osaan.

Epäpoliittisuutumisen ensimmäisessä tavassa alun perin poliittiset kysymykset muotoillaan uudelleen ”yksityisinä” kysymyksinä, jotka voidaan ratkaista pikemminkin markkinaohjauksen kuin poliittisen päätöksenteon avulla. Poliittisessa liberalismissa on perinteisesti katsottu, että markkinasuhteisiin perustuva yksityinen alue on epäpoliittisuutta ja siirretty poliittisen päätöksenteon ul-

kopuolelle. Siten liberalismiin ajatteluperintö helposti epäpoliittisoi sellaisia teemoja ja ongelmia, jotka ymmärretään markkinaperustaisiksi tai ainakin markkinoiden avulla ohjattaviksi. Toisaalta julkinen hallinto pyrkii personoimaan ja yksilöllistämään palvelujaan ja hallintokäytäntöjään, jolloin vaarana on, että asiakkaan valinnanvapauden kasvaessa ja tapausten yksilöllistyessä niiden taustalla olevat sosiaaliset ja poliittiset tekijät katoavat näköpiiristä (esim. Henman 2010, 228–231; Ollila & Koivusalo 2009, 42).

Toinen tapa on tehdä poliittisista kysymyksistä puhtaasti teknisiä, ammatillisia tai hallinnollisia kysymyksiä. Näitä voidaan sitten lähestyä kiistattomiksi ja objektiivisiksi ajatelluin menettelytavoimin, jotka pohjautuvat tieteelliseen tietoon ja ammattitaitoon. Tällainen teknokraattinen näkökanta ilmentää usein uskomusta tieteellisiin, poliittisesti neutraaleihin metodeihin, jotka olisivat kykeneviä ylittämään subjektiivisen ja nurkkakuntaisen politikoinnin. Siten ne osoittivat uskoa yksiselitteisten ratkaisujen mahdollisuuteen ja poliittisen kiistan eliminointiin (ks. Kettl 2002, 10, 61, 82; epäpoliittisuutumisesta yksityistymisenä ja teknistymisenä ks. Starr and Immergut 1987). Lopuksi, kolmas epäpoliittisuutumisen tapa liittyy alun perin poliittisten ja siten kiistettävissä olevien käsitteiden muuttumiseen itsestään selviksi tosiasioiksi. Näin niihin sisältyvät poliittiset merkitykset unohdetaan ja käsitteet tulevat ”luonnollistetuiksi” ja käännettyiksi eräänlaisiksi ”primitiiviksi”, jotka eivät tarvitse oikeutusta tai alinomaisia perusteluita vaan niiden oletetaan olevan ilmeisiä kaikille. Tämä muotoilee kieleen ”metafyysisen” näkökulman, jossa kieli lakkaa olemasta poliittista (ks. Eriksson 2005).

Edellä sanotun pohjalta voidaan mielestäni sanoa, että itsepalveluun ja hajautettuun vastuuseen perustuvat toimintamallit vaikuttavat kaventavan poliittisen keskustelun alaa, sillä ne siirtävät monia aidosti poliittisia kysymyksiä henkilökohtaisten asiointitapahtumien piiriin. Tämä piiri saa suuren osan merkityksestään ja poliittisesta painoarvostaan sen teknistä ulottuvuutta korostavasta keskustelusta. Ovathan sähköinen hallinto ja siihen liittyvät uudet hallintoinnovaatiot riippuvaisia pitkälle kehittyneestä verkkotekniikasta ja kansalaisten kyvystä käyttää tätä tekniikkaa. Asiointitapahtumien teknisen luonteen ja tämän mahdollistaman yksi-

Kuvio 2. Itsepalveluyhteiskunnan politisoivat ja epäpolitisoivat vaikutukset

	Politisoivat vaikutukset	Epäpolitisoivat vaikutukset
Konsumerismi	Kuluttajien vapaa valinta palvelujen parantamiseksi	Kansalaisten palauttaminen asiakkaiksi, kuluttajiksi ja käyttäjiksi
Aktiiviset kansalaiset	Omaehtoisten kansalaisuuden ja yhteisöllisyyden kasvattaminen	Vastuun määrittely yksilöllisenä, ei kollektiivisena
Yhteistuotanto	Mielenkiinnon kohottaminen politiikkaan osallistumiseen ja palvelujen tuotantoon	Kollektiivisten prosessien palauttaminen henkilökohtaisiksi prosesseiksi

löivän vastuun välisen liiton seurauksena itsepalvelupolitiikan näennäisesti neutraalilla kielellä on taipumus peittää näkyvistä näiden kehitysmuotojen poliittisuus – siis niiden avoimuus näkemyseroille ja kiistoille.

Tämä voidaan myös nähdä kolmessa alussa mainitussa itsepalveluyhteiskunnan piirteessä (asiakaskeskeisyys, aktiivinen kansalaisuus ja yhteistuotanto). Ensinnäkin vaikka konsumerismi – toisin sanoen ajatus asiakasohjauksesta poliittisena koordinaatiomuotona – näyttää kannustavan julkisten palvelujen kehittämiseen ja poliittisten päätäjien saattamiseen suuremmissa määrin vastuullisiksi äänestäjille, se kuitenkin palauttaa kansalaiset kuluttajiksi, asiakkaiksi ja käyttäjiksi. Siten se kaventaa kansalaisten poliittista vaikutusalaa ja tekee kansalaisten ja valtion välisestä vuorovaikutuksesta epäjatkuvaa, erillisten asiointitapahtumien epäsäännöllisen sarjan. Toiseksi, kansalaisten aktivoiminen ja vastuullistaminen omien päätöstensä seurauksista voidaan nähdä keinona aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi ja poliittisen yhteisön sisäisten valmiuksien elvyttämiseksi. Kuitenkin käytännössä vastuun määrittäminen henkilökohtaiseksi – ei kollektiiviseksi – asiaksi sulkee pois tämän mahdollisuuden. Jos politiikka on taas henkilökohtaista, poliittisen vastuun jakaminen kansalaisryhmien ja järjestöjen kanssa sekä ihmisten osallistaminen poliittiseen päätöksentekoon jäävät heikoiksi ja erillisiksi aloitteiksi, sillä poliittinen yhteisö jää sirpalemaiseksi ja hahmottomammaksi: siltä puuttuu selkeä ymmärrys yhteisestä maailmasta ja kieli, jonka kautta tätä ymmärrystä voisi ilmaista (Rosanvallon 2008, 229–230, 241–243).

Kolmanneksi, yhteistuotannon rohkaiseminen joidenkin julkisten palvelujen piirissä voisi mahdollisesti lisätä politiikkaan ja eri palveluntarjonnan muotoihin osallistumista. Kuitenkin kun yh-

teistuotannolliset toimet tulkitaan uudeksi tavaksi laajentaa ja yksilöidä vastuuvollisuutta monien jatkuvasti kasvavien itsearviointiin, tilivelvollisuuteen ja kirjanpitoon liittyvien menetelmien rinnalla (Power 1997), ne muuttuvat hallinnon välineiksi. Tässä vastuuvollisuutta ei ymmärretä niinkään laitosten ja organisaatioiden velvollisuudeksi pitää tiliä ja vastata toiminnastaan poliittisille edusmiehille tai valvoville viranomaisille, vaan pikemminkin yksittäisten kansalaisten ja kansalaisryhmien vastuullistamista oman käyttäytymisensä mahdollisista seurauksista. Tässä se niveltyy aktivoivaan sosiaalipolitiikkaan ja kansalaisten omaehtoisuutta tukeviin politiikka-aloitteisiin. Vastuuvollisuudesta on muotoutunut uusliberaali vastaus perinteisen hyvinvointipolitiikan väitetylle passivoitavalle mallille, ja tässä sitä auttavat sopimusjärjestelmän, budjetoinnin, tulosjohtamisen ja niin sanotun voimaannuttamisen kaltaiset ohjausmenetelmät. Yhteistuotannosta ja siihen liittyvästä informaationtuotannosta tuleekin osa sellaisen hallinnan kentän muodostumista, jossa jokin tietty vastuujärjestelmä sisäistyy toiminnan rakenteeseen ja alkaa ohjata sen suorittamista samalla kun ulkopuolelta tuleva ohjaus jatkuvasti etäännyttää (ks. Kuvio 2).

Kaikilla näillä tekijöillä näyttää olevan samansuuntainen vaikutus. Samalla kun ne ilmaisevat ristiriitaisia suuntauksia itsepalvelukäsitteen sisällä – yhtäältä pyrkimys kasvattaa kansalaisten osallistumista ja tehdä politiikan kentästä entistä avoimempi, toisaalta hallinnollinen tarve vetää rajoja ja vähentää ristiriitaisuuden, monitulkintaisuuden ja epäselvyyden mahdollisuutta – ne myös väistämättä pelkistävät erimielisyyden ilmaisemisen ja suoranaisten poliittisten kiistan aluetta (Ranciére 1995). Siten jos juuri kiistan mahdollisuus määrittelee politiikkaa, itsepalvelukäsite näyttää kaventa-

van demokraattisen väittelyn ja keskusteleavan mielipiteenmuodostuksen alaa.

Kysymystä itsepalvelusta voi myös lähestyä toisin kuin tutkimalla sen politisoivia ja epäpolitisoivia vaikutuksia. Jos se ymmärretään ontologisena, toisin sanoen konstitutiivisena käsitteenä, sen sisältö muotoutuu väistämättä suhteessa siihen, mitä se määrittää ja siihen, mikä jää sen ulkopuolelle. Kuten edellä oli puhe, itsepalvelu ja siihen kiinteästi kytkeytyvä itseorganisaation ajatus ovat tulleet tarkoitamaan prosessia, jonka kautta kansalaisten aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta tukevia valmiuksia edistetään sitä silmälläpitäen, että heistä voitaisiin koulua itseohjautuvia yhteiskunnallisia toimijoita ilman valtion jatkuvaa väliintuloa. Uskoakseni tästä käsityksestä omaehtoisesta ja itsekehittyvästä kokonaisuudesta pitää etsiä sitä mikä välttämättä jää käsitteen ulkopuolelle. Itse asiassa kolme edellä mainittua itsepalveluyhteiskunnan osatekijää auttavat myös asettamaan kysymyksen käsitteen ”ulkopuolesta”. Käsite nimittäin sulkee pois ensinnäkin keskitetyn suunnittelun koordinaation lähteenä verrattuna vapaaseen yksilölliseen valintaan, toiseksi sääntelevän ja holhoavan keskusvallan erotettuna aktiivisesta, itseohjautuvasta kansalaisuudesta sekä kolmanneksi byrokrattisen, asiantuntijavetoisen tiedon muodon verrattuna henkilökohtaiseen, itse tuotettuun ”käyttäjätietoon”. Mikäli on olemassa jokin kaikkia koskeva ontologinen kehys, jossa ja jonka kautta on mahdollista ymmärtää poliittista toimintaa verkostoituneessa maailmassa, on se kenties todennäköisimmin löydettävissä näiden ajattelutapojen, erottelujen ja poissulkemisten pohjalta.

Lopuksi

Olen tässä artikkelissa hahmotellut keskeisiä itsepalvelun käsitteeseen liittyviä tekijöitä, menetelmiä ja tavoitteita sekä kartoittanut näiden välisiä suhteita, kun itsepalvelu ymmärretään poliittisena muotona. Vaikka itse käsitteen vakiintuminen onkin verrattain uusi ilmiö, on itsepalvelu verkkotekniikan myötä edennyt jo verrattain syvälle hallinnon rakenteisiin ja toimintatapoihin samoin kuin koko siihen poliittiseen kulttuuriin, jossa hallinto muotoilee ja toteuttaa strategioitaan. Kuitenkin yhteistuotannon ajatus korostaa, että kansalaisen mieltäminen osana palvelujärjestelmää ei ole riip-

puvainen yksinomaan kehittyneestä verkkotekniikasta ja palvelujen digitalisoinnista, vaikka tämä onkin osaltaan monipuolistanut yhteistuotannollisia käytäntöjä.

Erityisesti olen tässä artikkelissa tarkastellut itsepalvelun ja siihen keskeisesti liittyvän yhteistuotannon ajatuksen sekä politisoivia että epäpolitisoivia vaikutuksia. Yhteistuotanto on olennainen osa itsepalvelujärjestelmän yleistymistä, sillä nämä kansalaiset osallistuvat aktiivisesti monien sellaisien palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen, joista aikaisemmin vastasi hyvinvointivaltiolinen palvelujärjestelmä. Yhteistuotantoon sisältyy demokratian laajentamiseen ja ennen muuta sen uudelleen tematisoimiseen liittyviä piirteitä ja lupauksia. Kuitenkin mitä enemmän yhteistuotanto kiinnittyy personoihin ja yksilöihin hallintamalleihin, joissa palveluja integroidaan hallinnonalojen yli ja räätälöidään käyttäjien yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi, niiden demokraattinen, politisoiva vaikutus näyttää kaventuvan. Tämä johtuu etupäässä siitä, että niissä yhteiset asiat pelkistyvät henkilökohtaisiksi asioiksi ja politiikka kaikkia yhteisesti koskevana kysymyksenä väistyy yksilöllisten tapausten tieltä.

Kenties tärkein muutos liittyy siihen, että itseorganisoimista ja itsepalvelua edistävä keino ovat nivoutuneet entistä tiiviimmin julkishallinnon toimintatapoihin ja näitä ohjaaviin ajattelumalleihin. Poliittisesti itseorganisoimisessa on kysymys mekanismeista, joiden kautta kansalaiset ja kansalaisryhmät alkavat mieltää itsensä autonomisina yhteiskunnallisina toimijoina suhteessa sellaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin, joista valtio tapasi ennen huolehtia. Itseään ohjaavat ryhmät ja verkostot ovat tulleet olennaisiksi osiksi demokraattisen hallinnon menetelmiä ja ajattelutapoja. Osallistuvan demokratian yhteydessä nähty itsehallinta avaa myös mahdollisuuksia kyseenalaistaa tehokkuuteen perustuvaa politiikkaa ja rohkaista tavalisten kansalaisten laaja-alaisempaa osallistumista erilaisiin itsehallinnan käytäntöihin, mikä itsessään edellyttää aktiivisempaa kansalaisosallistumista (Bevir 2006, 430). Itsepalvelun käsitteessä on kuitenkin uutta se, että se yhdistää poliittisen rationaalisuuden uudet muodot sellaisiin tekniikoihin ja sanastoihin, joiden kautta hallinnointikäytännöt näyttävät perustuvan yksinomaan kansalaisten päätöksiin eivätkä mihinkään väliin tulevaan politiikkaan.

LÄHTEET

- Alford, John (1998) "A Public Management Road Less Traveled: Clients as Co-Producers of Public Services." *Australian Journal of Public Administration*, Vol. 57, No. 4, 128–137.
- Alford, John (2002) "Why do Public-Sector Clients Coproduce? Toward a Contingency Theory." *Administration & Society*, 34:1, 32–56.
- Barney, Darin (2004) *The Network Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bellamy, Christine & Taylor, John (1998) *Governing in the Information Age*. Maidenhead: Open University Press.
- Benkler, Yochai (2006) *The Wealth of Networks*. New Haven: Yale University Press.
- Bevir, Mark (2000) "New Labour: a Study in Ideology." *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 2, No. 3, 277–301.
- Bevir, Mark (2006) "Democratic Governance: Systems and Radical Perspectives." *Public Administration Review*, May/June 2006, 426–36.
- Bovaird, Tony (2007) 'Beyond Engagement and Participation: User and Community Coproduction of Public Services.' *Public Administration Review*, Vol. 67, No. 5, 846–860.
- Brannan, Tessa, John, Peter & Stoker, Gerry (2006) "Active Citizenship and Effective Public Services and Programmes: How Can We Know What Really Works?" *Urban Studies*, Vol. 43, Nos. 5/6, 993–1008.
- Brudney, Jeffrey (1985) "Coproduction: Issues and Implementation." *Administration & Society*, Vol. 17, No. 3, 243–256.
- Brudney, Jeffrey & England, Robert (1983) "Toward a Definition of the Co-production Concept." *Public Administration Review*, Vol. 43, No. 1, 59–65.
- Buss, Terry, Redburn, F. & Guo, Kristina (2006) *Modernizing Democracy. Innovations in Citizen Participation*. Armonk: M.E.Sharpe.
- Cabinet Office. Strategy Unit (2009) *Power in People's Hands: Learning from the World's Best Public Services*. <http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/224869/world-class.pdf>. Haettu 4.3.2010.
- Chadwick, Andrew and May, Christopher (2003) "Interaction between States and Citizens in the Age of the Internet: 'e-Government' in the United States, Britain, and the European Union". *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, Vol. 16, No. 2, 271–300.
- Chadwick, Andrew (2006) *Internet Politics. States, Citizens, and New Communication Technologies*. New York: Oxford University Press.
- Chesbrough, Henry (2006) *Open Business Models. How to Thrive in the New Innovation Landscape*. Boston: Harvard Business School Press.
- Coleman, Stephen & Blumler, Jay (2009) *The Internet and Democratic Citizenship. Theory, Practice and Policy*. New York: Cambridge University Press.
- deLeon, Linda & Denhardt, Robert (2000) "The Political Theory of Reinvention." *Public Administration Review*, Vol. 60, No. 2, 89–97.
- Denhardt, Robert & Denhardt, Janet Vinzant (2000) "The New Public Service: Serving Rather than Steering." *Public Administration Review*, Vol. 60, No. 6, 549–559.
- epractice.eu (2010) "Cologne – Participatory Budgeting" <http://www.epractice.eu/en/cases/colognepb> Haettu 12.5.2010
- Eriksson, Kai (2005) "Hallinnon kieli ja innovaatiojärjestelmän ajatus". *Politiikka* 2/2005, 105–116.
- Eriksson, Kai (2007) "Omatoimiset kansalaiset ja itsepalveludemokratia". *Kanava* 4–5/2007.
- Eriksson, Kai (2009) "Osallistuva politiikka: Aktiivinen kansalaisuus ja itsepalveluyhteiskunta". *Sosiologia* 3/09.
- Fischer, Frank (2006) "Participatory Governance as Deliberative Empowerment. The Cultural Politics of Discursive Space." *American Review of Public Administration*, Vol. 36, No. 1.
- Glazer, Nathan (1983) "Towards a Self-Service Society." *The Public Interest*, No. 70 (Winter 1983), 66–90.
- Gershuny, Jonathan (1978) *After Industrial Society? The Emerging Self-service Economy*. London: The Macmillan Press Ltd.
- Harvey, David (2005) *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Henman, Paul (2010) *Governing Electronically. E-Government and the Reconfiguration of Public Administration, Policy and Power*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Hirst, Paul (2000) "Democracy and Governance". Teoksessa Pierre, Jon (toim.) *Debating Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Hobbes, Thomas (1999) *Leviathan*. Tampere: Vastapaino.
- Hunter, Susan & Ritchie, Pete (eds.) (2007) *Co-production and Personalization in Social Care. Changing Relationships in the Provision of Social Care*. Jessica Kingsley Publishers, London.
- Kettl, Donald (1977) "The Global Revolution in Public Management: Driving Themes, Missing Links." *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 16, No. 3, 446–462.
- Kettl, Donald (2002) *The Transformation of Governance. Public Administration for Twenty-First Century America*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001) *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso Books.
- Liotard, Jean-François Lyotard (1983) *Le Différend*. Paris: Editions de Minuit. (*The Differend. Phrases in Dispute*. Trans. Georges Van Den Abbeele. Manchester: Manchester University Press, 1988.
- Löffner, Elke "Why Co-production is an Important Topic for Local Government." http://www.govint.org/fileadmin/user_upload/publications/coproduction_why_it_is_important.pdf. Haettu 4.3.2010.
- Martin, Graham (2008) 'Ordinary People only: Knowledge, Representativeness, and the Publics of Public Participation in Healthcare'. *Sociology of Health and Illness*, Vol. 30, No. 1.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich (1998) *Kommunistinen manifesti*. Suom. Juha Koivisto, Markku Mäki ja Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
- Mayer-Schönberger, Viktor & Lazer, David (toim.) (2007) *Governance and Information Technology. From Electronic Government to Information Government*. Cambridge: The MIT Press.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (1993) "Governing Economic Life". Teoksessa Gane & Johnson (toim.) *Foucault's New Domains*. Routledge, London.
- Miller, Clive & Stirling, Sue (2004) *Co-production in Children's Services*. London: Office for Public Management.
- Mitlin, Diana (2008) "With and Beyond the State – Co-production as a Route to Political Influence, Power and Transformation for Grassroots Organizations." *Environment & Urbanization*, Vol. 20, No. 2, 339–360.
- Mouffe, Chantal (toim.) (1992) *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*. London: Verso Books.

- Mouffe, Chantal (2000) *The Democratic Paradox*. London: Verso Books.
- Needham, Catherine (2007) "Realising the Potential of Co-production: Negotiating Improvements in Public Services." *Social Policy & Society*, Vol. 7, No. 2, 221–231.
- Nietzsche, Friedrich (1967) *The Will to Power*. Trans. Walter Kaufmann & R.J. Hollingdale. New York: Vintage Books.
- OECD (2001) *Citizens as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy-making*. Paris: OECD.
- Ollila, Eeva & Koivusalo, Meri (2009) "Hyvinvointipalvelusta liiketoiminnaksi – terveydenhuollon parantamisen tärkeät valinnat". Teoksessa Meri Koivusalo, Eeva Ollila & Anna Alanko (toim.) *Kansalaisesta kuluttajaksi. Markkinat ja muut terveydenhuollossa*. Helsinki, Gaudeamus, 21–47.
- Osborne, David and Gaebler, Ted (1992) *Reinventing Government. How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Reading: Addison-Wesley.
- Palonen, Kari (1997) "Ovatko kieltieteilijät parhaita poliittisen käsitteistön historioitsijoita?" *Politiikka* 1/1997, 64–69.
- Parks, Roger, Baker, Paula, Kiser, Larry, Oakerson, Ronald, Ostrom, Elinor, Ostrom, Vincent, Percy, Stephen, Vadivot, Martha, Whitaker, Gordon and Wilson, Rick (1981) "Consumers as Co-producers of Public Services: Some Economic and Institutional Considerations." *Policy Studies Journal*, Vol. 9, No. 7, 1001–1011.
- Passavant, Paul (2005) "The Strong Neo-liberal State: Crime, Consumption, Governance." *Theory & Event*, Vol. 8, No. 3.
- Pestoff, Victor (2007) "Democratic Governance: Citizen Participation and Co-Production in the Provision of Personal Social Services in Sweden." Alustus EGPA konferenssissa (the European Group for Public Administration), Madrid, September 19–21, 2007.
- Pestoff, Victor & Brandsen, Taco (toim.) (2007) *Co-production: The Third Sector and the Delivery of Public Services*. London: Routledge.
- Pierre, Jon (2000) "Introduction: Understanding Governance". In Pierre (ed.) *Debating Governance. Authority, Steering, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Pollitt, Christopher, Bouckaert, Geert & Löffler, Elke (2007) *Making Quality Sustainable. Co-design, Co-decide, Co-produce, Co-evaluate*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Power, Michael (1997) *The Audit Society. Rituals of Verification*. Oxford: Oxford University Press.
- Quellette, Laurie (2009) "Reinventing PBS: Public Television in the Post-Network, Post-Welfare Era." In Amanda D. Lotz (ed.) *Beyond Prime Time*. London: Routledge.
- Rancière, Jacques (1995) *La Méésentente. Politique et philosophie*. Paris: Editions Galilée. (Erimielisyyt. Suom. Heikki Kujansivu. Helsinki, Tutkijaliitto, 2009).
- Roberts, Nancy (2004) "Public Deliberation in an Age of Direct Citizen Participation." *American Review of Public Administration*, 34:4, 315–353.
- Rosanvallon, Pierre (2000) *The New Social Question. Rethinking the Welfare State*. Kääntänyt Barbara Harshav. Princeton: Princeton University Press.
- Rosanvallon, Pierre (2008) *Vastademokratia. Poliittikka epäluulon aikakaudella*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Rose, Nikolas (1999) *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitt, Carl (1996) *The Concept of the Political*. Trans. George Schwab. Chicago: The University of Chicago Press.
- Shamir, Ronen (2008) "The Age of Responsibilization: On Market-Embedded Morality." *Economy and Society*, Vol. 37, No. 1, 1–19.
- Sharp, Elaine (1980) "Toward a New Understanding of Urban Services and Citizen Participation: The Coproduction Concept." *Midwest Review of Public Administration*, Vol. 14, No. 2, 105–118.
- Skolka, J. (1976) "Long-Term Effects of Unbalanced Labour Productivity Growth: On the Way to a Self-Service Society". Teoksessa L. Solavi & J. R. de Pasqueri (toim.) *Private and Enlarged Consumption*. New York: North-Holland.
- Starr, Paul & Immergut, Ellen (1987) "Health Care and the Boundaries of Politics." Teoksessa Charles Maier (toim.) *Changing Boundaries of the Political*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stivers, Camilla (1990) "The Public Agency as Polis. Active Citizenship in the Administrative State." *Administration & Society*, 22:1, 86–105.
- Thomke, Stefan and Hippel, Eric von (2002) "Customers as Innovators. A New Way to Create Value." *Harvard Business Review*, Vol. 80, No. 4.
- Weber, Max (2004) "Politics as a Vocation." In *From Max Weber: Essays in Sociology*. Trans. and ed. H.H. Gerth & C. Wright Mills. London: Routledge, 77–128.
- Whitaker, Gordon (1980) "Co-production: Citizen Participation in Service Delivery." *Public Administration Review*, Vol. 40, No. 3, 240–246.
- Zwick, Detlev, Bonsu, Samuel & Darmody, Aron (2008) "Putting Consumers to Work. 'Co-creation' and New Marketing Governmentality." *Journal of Consumer Culture*, Vol. 8, No. 2, 163–196.

VIITTEET

¹ Olen kehittänyt itsepalveludemokratian käsitteen yhdessä Henri Vogtin kanssa, ja käyttänyt sitä ensimmäisen kerran vuonna 2007. Termiä on tietävästi käytetty muualla ainakin kerran, vaikkakin toisessa yhteydessä (mediatutkimus) ja silloinkin varsin ylimalkaisesti (Quellette 2009). Brian Loader käytti termiä "itsepalveluhyvinvointi" tarkastellessaan sosiaalipoliittikka postmodernin tematiikan valossa (Loader 1998).

Samoin kirjallisuudesta voi löytää joitakin termin "itsepalveluyhteiskunta" esiintymiä. Siten esimerkiksi J. Skolka (1976) käytti käsitettä työvoiman tuottavuuden kasvua kuvaillaessaan, Jonathan Gershuny (1978) kehitti ajatusta kotitalouksien itselleen tuottamista palveluista ja siitä syntyvästä itsepalvelutaloudesta ja Nathan Glazer käytti käsitettä itsepalveluyhteiskunta sosiaalipoliittikka käsittelevässä artikkelissa vuonna 1983.